

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI DIN CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE REFORMATĂ ȘI MUZICĂ

Școala Doctorală Ecumene

IOV 31: UN MODEL ETIC DIN ANTICHITATE

REZUMAT

Coordonator științific:

Prof. Univ. Dr. Zamfir Emilia Corina

Doctorand: Șchiopu-Constantin Gheorghe

CLUJ-NAPOCA

2023

CUPRINS

INDEXUL TABELELOR	5
INDEXUL FIGURILOR.....	5
INTRODUCERE.....	8
1. Premisele și problematica studiului.....	8
2. Metodologie.....	9
3. Delimitările studiului	10
CAPITOLUL I IOV 31: STADIUL ACTUAL AL CERCETĂRII	11
1. Iov 31 în cadrul unor monografii	12
1.1. Iov 31 și analiza etică a lui Samuel Yau-chi Tang	12
1.2. Iov 31 în analiza lui John Gray	15
1.3. Iov 31 în analiza lui William D. Reyburn.....	17
Remarci preliminare.....	18
2. Iov 31: perspective juridico-etice.....	18
2.1. Elemente juridice în Iov 31.....	20
2.2. Elemente de natură etică în Iov 31	21
3. Antichitate, etică și modele etice	23
3.1. Antichitate.....	23
3.1.1. Datarea târzie	24
3.1.2. Datarea timpurie	25
3.1.3. Cadrul narativ	27
Remarci preliminare.....	28
3.2. Etică	29
3.2.1. Etica Vechiului Testament.....	30
Remarci preliminare.....	34
3.2.2. Perspective etice asupra filosofiei morale din antichitate.....	36
3.2.2.1. Elemente de etică a virtuții	36
3.2.2.2. Elemente de etică a datoriei.....	41
3.2.2.3. Elemente de etică a rezultatelor (a consecințelor).....	42
Remarci preliminare:.....	43
3.2.3. Modele etice moderne și contemporane	49
3.2.4.1. Etica datoriei.....	50
3.2.4.2. Etica consecințelor.....	52
3.2.4.3. Etica virtuții	55
Remarci preliminare	68
3.2.5. Modelul etic – abordare conceptuală	70
CAPITOLUL II IOV 31: ANALIZA EXEGETICĂ	71
1. Structura literar-tematică	71
1.1. Structura capitolului 31.....	71
1.2. Structura chiastică.....	73
2. Analiza exegetică.....	74
2.1. Starea morală interioară: Iov față în față cu el însuși (Iov 31:1-12)	75
2.1.1. Textul ebraic și traducerea aferentă	75
2.1.2. Legământ cu sine însuși.....	77
2.1.3. Perplexitate în fața tăcerii divine (31:2-4)	80
2.1.5. Primele trei ipostaze ipotetice (31:5-12)	84
2.1.5.1. Prima ipostază ipotetică: falsitate și vicleșug.....	85
2.1.5.2. Prima imprecuație (Iov 31:6).....	86

2.1.5.3. A doua ipostază ipotetică (31:7).....	89
2.1.5.4. A doua imprecăție (Iov 31:8)	92
2.1.5.5. A treia ipostază ipotetică (31:9)	93
2.1.5.6. A treia imprecăție (31:10)	94
2.1.5.7. Motivația respingerii adulterului (v. 11-12)	95
2.2. Starea morală exterioară: relația cu categoriile defavorizate (Iov 31:13-23)	97
2.2.1. Iov și sclavii săi (31:13-15).....	97
2.2.1.1. Redarea textului ebraic și traducerea aferentă.....	97
2.2.1.2. „Dreptul” sclavilor	98
2.2.1.3. Atitudinea lui Iov față de dreptul sclavilor.....	102
2.2.2. Motivații comportamentale	103
2.2.2.1. Motivația judecății divine.....	104
2.2.2.2. Motivația creației.....	105
2.2.3. Sclavii în cartea lui Iov	106
2.2.4. Sclavii în Iov 31:13-15: remarci preliminare	109
2.3. Iov și cei defavorizați din societate (cei săraci)	110
2.3.1. Iov 31:16-23: altruismul ca mod de viață.....	110
2.3.2. Textul ebraic și traducerea aferentă (Iov 31:16-23)	112
2.3.3. Cei slabi din Iov 31:16-21	113
2.3.4. Dificultăți în traducerea și interpretarea versetului din Iov 31:18	113
2.3.5. Iov 31:16-23 în contextul general al cărții	117
2.3.6. Consecințele imprecative în cazul situațiilor ipotetice	118
2.3.7. Motivația comportamentală	119
2.3.8. Iov și cei defavorizați: remarci preliminare.....	121
2.4. Religia lui Iov (Iov 31:24-28).....	122
2.4.1. Textul ebraic și traducerea aferentă (Iov 31:24-28)	122
2.4.2. Iov și lucrurile materiale (Iov 31:24-25)	123
2.4.3. Iov și lucrurile astrale (Iov 31:26-28).....	125
2.4.4. Motivația respingerii idolatriei (31:28)	127
2.5. Iov și alte categorii sociale (31:29-37)	129
2.5.1. Textul ebraic și traducerea lui	129
2.5.2. Iov și vrăjmașii săi (Iov 31:29,30)	131
2.5.3. Iov și cei din cortul său (Iov 31:31,32).....	134
2.5.4. Iov și fărădelegile sale (Iov 31:33-34).....	136
2.5.5. Motivația protazelor din Iov 31:29-33 (Iov 31:34).....	138
2.6. Iov semnează petiția și așteaptă un răspuns (31:35-37)	139
2.6.1. Oh, dacă aș avea pe cineva să mă audă!.....	140
2.6.2. Iată semnătura mea!	141
2.6.3. Să-mi răspundă Cel Atotputernic!.....	141
2.6.4. Adversarul meu să-mi scrie o carte.....	142
2.6.5. Aș purta cartea pe umărul meu (Iov 31:36)	144
2.6.6. I-aș da socoteală de toți pașii mei (Iov 31:37)	144
2.6.7. Iov 31:35-37 în contextul întregului capitol	145
2.7. Iov și pământul său (Iov 31:38-40).....	146
2.7.1. Textul ebraic și traducerea aferentă	146
2.7.2. Iov și glasul pământului	147
2.7.3. Iov și blestemul pământului	149

CAPITOLUL III IOV 31 ÎN CONTEXTUL LITERATURII BIBLICE ȘI EXTRA-BIBLICE 151

1. Iov 31 și literatura Vechiului Testament	151
1.1. Iov 31 și Decalogul.....	151
1.1.1. Corespondențe lingvistice	151
1.1.2. Corespondențe de natură etică	156
1.2. Iov 31 și Deuteronom 27-28	162
1.2.1. Blestemele din Deuteronom 27-28.....	162
1.2.2. Etica virtuții în Deuteronom	165
1.3. Iov 31 și Cartea Proverbelor.....	166

1.3.1. Ideea de legământ în Proverbe	166
1.3.2. עול și עון în Proverbe	167
1.3.3. מרמה și שוא în Proverbe	168
1.3.4. Categoriile sociale în Proverbe.....	169
1.4. Iov 31 și Profetii Vechiului Testament	174
1.4.1. Legământul în cărțile profetice	174
1.4.2. עול și de עון în Cărțile profetice.....	175
1.4.3. Categoriile sociale în cărțile profetice.....	177
2. Iov 31 și literatura extra-biblică.....	180
CAPITOLUL IV IOV 31 – UN MODEL ETIC.....	184
1. Iov 31 și etica antică occidentală	184
2. Iov 31 și modelele etice	185
2.1. Iov 31 și etica datoriei	185
2.1.1. Datoria față de Dumnezeu	187
2.1.2. Datoria față om	189
2.2. Iov 31 și etica consecințelor	192
2.3. Iov 31 și etica virtuții	195
2.3.1. Loialitatea	196
2.3.2. Autenticitatea.....	197
2.3.3. Integritatea.....	199
2.3.4. Onestitatea.....	202
2.3.5. Altruismul	204
2.4. Iov 31 ca model etic	206
2.4.1. Concepția despre lume și viață în cartea lui Iov	206
2.4.2. Configurarea unui model etic bazat pe Iov 31	208
3. Structura modelului etic din Iov 31.....	208
V. CONCLUZII ȘI IMPLICAȚII	212
BIBLIOGRAFIE	219

INDEXUL TABELELOR

Tabelul nr. 1 - Elemente etice de bază în diferite curente filosofice din antichitate ..	45
Tabelul nr. 2 - Cuvinte comune reprezentative în Iov 31 și Decalog	161
Tabelul nr. 3 – Decalog și Iov 31: o corespondență a valorilor morale	162
Tabelul nr. 4 - Categoriile sociale în Iov 31 și Proverbe: o scurtă concordanță	173
Tabelul nr. 5 - Categoriile sociale în Iov 31 și Cărțile profetice.....	179
Tabelul nr. 6 - Structura modelului etic din Iov 31	208

INDEXUL FIGURILOR

Figura 1 - Reprezentarea grafică a modelului etic din Iov 31	210
--	-----

REZUMAT

IOV 31 – UN MODEL ETIC DIN ANTICHITATE

Cuvinte cheie: etică, Iov 31, exegeză, model etic, datorie, consecințialism, virtute, motivație, consecințe, situaționism, norme morale, antichitate, categorii sociale, Vechiul Testament.

Printre sursele de conținut etic și de reflecții morale din antichitate, etica Vechiului Testament reprezintă un câmp important pentru studiu și analiză. În mod specific, Iov 31 constituie un capitol ce deschide perspective complexe, asupra unui model etic ce poate reprezenta, în sinteză, etica Vechiului Testament. Studiul de față este unul de natură interdisciplinară, având menirea de a stabili care este locul eticii capitolului 31 din cartea Iov în contextul Vechiului Testament, dar și al eticii din antichitate, în general. Pe lângă desfășurarea unei perspective de ansamblu asupra eticii occidentale din antichitate și a sistemelor morale de ordin deontologic, consecințialist și caracterial (etica virtuții), în lucrarea de față s-a efectuat o analiză exegetică asupra capitolului 31 din Iov și s-au construit anumite comparații și conexiuni între etica vetero-testamentară și cea generală, în urma cărora a fost pus în evidență un model etic ce emerge într-un mod armonios textului biblic aflat în discuție.

În capitolul introductiv, sunt prezentate premisele și problematica cercetării, precum și metodologia și delimitările acesteia. Astfel, din punct de vedere al semnificației și relevanței, etica Vechiului Testament a fost destul de marginalizată printre studiile vechi-testamentare din ultimul secol. Printre motivele care au dus la aceasta amintim: 1) problema hermeneutică dată de distanța dintre cele două testamente, precum și de cea dintre Biblie și era modernă; 2) faptul că etica Vechiului Testament este considerată ca fiind descriptivă, și nu prescriptivă, iar normele sale nu pot fi aplicabile pentru prezent; 3) există o anumită dificultate de abordare a eticii Vechiului Testament deoarece aceasta ar presupune un studiu interdisciplinar; 4) de obicei, se pornește de la premisa că există o anumită incompatibilitate între studiul Bibliei ebraice și alte surse de reflecție etică. Deoarece se consideră că studiul eticii în Biblie aparține teologiei și religiei, și nu filosofiei, există tendința din partea ambelor tabere de cercetători, de a nu acorda atenția necesară categoriilor etice pe care cele două perspective le oferă.

Cu toate acestea, în studiul prezent s-a plecat de la premisa că scrierile Vechiului Testament conțin dovezi care, în ciuda faptului că ele nu descoperă o gândire a filosofiei morale în sensul general acceptat, ele trec dincolo de simpla observare a unor norme etice. Astfel, atunci când se analizează etica Vechiului Testament, trebuie să se țină seama atât de conținutul etic, cât și de reflecția asupra moralității dată de coordonatele ordinii morale și a poruncii divine în contextul istoric și teologic.

În acest context, pentru teza de doctorat, am ales să studiem un text care aparține scrierilor de înțelepciune vechi-testamentare, și anume, capitolul 31 din cartea *Iov*. Fiind considerat, printre altele, un fel de sinteză a percepției morale în Vechiul Testament, *Iov* 31 a fost în atenția noastră pentru a observa în ce măsură acest text poate fi relevant din punct de vedere etic. Astfel, am fost interesați: 1) să stabilim care este conținutul etic al capitolului 31 din cartea *Iov*; 2) să observăm care este specificul reflecției morale generate de personajul central asupra propriului comportament; și 3) să conturăm un model etic pe baza cadrului moral, emergent textului din *Iov* 31. Prin urmare, deoarece în istoria eticii, există trei tendințe de bază în încercarea de a cuprinde funcționarea comportamentului uman pe tărâmul moralei: deontologic, teleologic și caracterial (excelența virtuții), ne-am propus să organizăm și să definim caracteristicile etice ale textului biblic ales, din perspectiva acestor categorii. Pentru aceasta am încercat să observăm în ce măsură există o anumită compatibilitate între diferite categorii etice antice și moderne, și de asemenea, să stabilim anumite corespondențe între nuanțele de natură etică din *Iov* 31 și cele trei direcții întâlnite în sistemele etice.

Ca metodologie, teza constituie un studiu de natură interdisciplinară, și cuprinde, pe rând, o analiză a literaturii scrise pe marginea textului ales, cu scopul de a descoperi stadiul actual al cercetării și concluziile la care au ajuns alți cercetători cu privire la caracteristicile etice ale capitolului 31 din *Iov*. Pentru a putea să construim anumite conexiuni între etica vetero-testamentară și cea generală, am considerat că este nevoie de o discuție succintă a principalelor perspective și modele etice, așa după cum apar acestea la diferiți filosofi ai antichității occidentale. Apoi, a fost efectuată analiza exegetică a capitolului 31, după care s-a încercat stabilirea unui loc al eticii din *Iov* 31 în cadrul general al Vechiului Testament, pentru ca, în final, să realizăm un studiu comparativ cu scopul de a observa în ce măsură elementele etice descoperite în textul biblic ales pot corespunde cu cel puțin unul dintre cele trei sisteme etice: deontologic, consecințialist și cel al virtuții. Pe lângă toate acestea,

studiul cuprinde în mod intrinsec elemente de teologie, dar și anumite aspecte legate de istorie și antropologie.

În privința delimitărilor studiului, am recunoscut faptul că nu este un studiu exhaustiv care să stabilească toate diferențele și asemănările dintre etica veterotestamentară și Iov 31, sau dintre aspectele etice ale pasajului biblic ales și toate elementele eticii antice. De exemplu, nu este un studiu care să analizeze natura filosofiei morale a unui sistem etic din antichitate sau să facă diferența dintre reflecția morală asupra capitolului 31 din cartea *Iov* și reflecția filosofică morală a unui model vestic. De asemenea, nu ne-am propus să luăm în discuție aplicabilitatea eticii din pasajul biblic ales pentru contextul contemporan actual, ci să vedem în ce măsură, în interacțiunea cu alte curente sau sisteme etice, poate să existe o anumită corespondență sau compatibilitate.

În primul capitol, am încercat să surprindem stadiul actual al cercetării, creionând, mai întâi, o privire de ansamblu asupra studiilor care s-au făcut asupra capitolului 31 din *Iov*. De-a lungul istoriei, au fost puține studii dedicate în mod exclusiv eticii din *Iov* 31. În majoritatea comentariilor realizate se susține faptul că în acest text se află o introspecție profundă în care personajul central își face o evaluare comprehensivă a comportamentului moral. În cadrul unor monografii, se susține că deși *Iov* 31 se aseamănă cu anumite confesiuni negative care aparțin unor cazuri juridice ale literaturii extra-biblice din orientul antic apropiat, acest capitol are un conținut etic *sui-generis*, și este în armonie cu etica Vechiului Testament. Astfel, *Iov* 31 conferă imaginea unui ideal etic, în care relația dintre morală și religie este evidentă. Destul de modest se face aluzia la etica de tip *datorie* sau la etica de tip consecințialist, fără să se ia în calcul imaginea de ansamblu a unui model etic, pe care *Iov* 31 ar putea să-l constituie. De-a lungul istoriei, s-au conturat trei perspective majore asupra acestui text: 1) oferă o imagine destul de cuprinzătoare despre integritatea morală; 2) oferă o introspecție morală prin prezența unui cadru juridic; și 3) conținutul etic este dat de norme și valori morale, precum și de prezența motivațiilor și consecințelor aferente comportamentelor amintite în text.

În privința filosofiei morale antice occidentale, am remarcat faptul că etica este despre valori și principii care reglementează standardele viețuirii umane în raport cu sinele, cu semenii, cu mediul înconjurător, dar și cu divinitatea. De asemenea, elementele etice au în atenție elemente care țin de natura umană și de sensul vieții. Virtutea, dreptatea, binele și simțământul rușinii sunt categorii importante ale eticii antice. Pe lângă faptul că se ridică

întrebări și se încearcă răspunsuri legate de natura și cauza unei acțiuni, se ia în discuție motivația acțiunii și se ține seama de rezultatul acesteia. Fericirea (*εὐδαιμονία*) trebuie să reprezinte scopul ultim al eforturilor umane. Aceasta presupune înțelepciune practică și implică motivația, concentrându-se pe acțiunea care aduce fericirea sau binele suprem pentru om. Și nu în ultimul rând, dihotomia între *religios* și *etic* nu exista. Raportarea la zeitate avea un rol foarte important în formarea sistemului etic al unui grup de oameni sau al unui popor, iar asemănarea cu Zeus constituia partea centrală și indispensabilă a principalelor sisteme etice din antichitate.

Pe ansamblu, etica antichității occidentale se focalizează, mai mult sau mai puțin, pe anumite elemente care sunt specifice virtuții, datoriei sau consecințelor, dar nicio teorie nu ființează exclusiv pe una dintre cele trei fațete etice. Aceste trei direcții se vor regăsi, într-un fel sau altul, în istoria eticii, inspirând cele trei modele etice de bază din perioadă modernă și contemporană. Prin urmare, în studiul prezent, am considerat că este necesară o abordare a modelelor etice moderne și contemporane din cel puțin trei motive. În primul rând, există trei modele etice de bază care înglobează, oarecum, principalele tendințe ale filosofiei morale din antichitate. În al doilea rând, aceste modele își au ca sursă primară de inspirație elemente etice din antichitate, atât din zona filosofiei morale occidentale, cât și din Biblia ebraică. Iar în al treilea rând, ne ajută să conturăm mai bine relevanța studiului prezent.

În dreptul celor trei modele etice, am constatat faptul că etica datoriei acordă prioritate pentru ceea ce este *drept* sau *corect*, se concentrează pe datoriile sau obligațiile individului, conține *constrângeri colaterale* privind acțiunile permisibile ale individului și este centrată pe agentul etic. În ceea ce privește etica *rezultatelor* sau a *consecințelor*, aceasta prevede ca o persoană să acționeze astfel încât să aibă atenția îndreptată spre final, urmărind atingerea unui anumit scop. Etica virtuții are în vedere modul în care cineva poate atinge excelența prin cultivarea diferitelor virtuți morale. Printre virtuțile pe care le-am avut în vedere sunt anumite valori contemporane, ce corespund, într-o măsură destul de mare, unor virtuți antice precum: loialitatea, autenticitatea, integritatea, onestitatea și altruismul.

Din punct de vedere deontologic, etica Vechiului Testament se află sub auspiciile poruncii divine. Piatra de temelie a eticii de natură deontologică este Decalogul (Exod. 20, Deut. 5), acesta fiind exemplul standard în majoritatea reflecțiilor de ordin deontologic ale Vechiului Testament. În ceea ce privește etica consecințialistă, s-a constatat că legile de

natură cazuistică (ca de exemplu în Deut. 10:12-15; 27:15-26; 28:1-14, etc.), precum și prevederile profetice (ca de exemplu în Os. 4:6; 6:1-3; Mica 6:8-15, etc.) oferă multe exemple în acest sens. Etica virtuții este emergentă, în mod special, narațiunilor vechi-testamentare.

În capitolul al doilea, după ce am conturat structura literar-tematică din Iov 31, am efectuat analiza exegetică a textului, urmărind să cuprindem cât mai fidel mesajul pe care autorul a intenționat să-l transmită. Făcând aceasta, am putut să constatăm care sunt elementele de bază ale conținutului etic cuprins în text, precum și dimensiunea reflecției asupra comportamentului moral manifestat de Iov, în raport cu sine, cu semenii și cu Dumnezeu.

În capitolul al treilea, s-a stabilit imaginea de ansamblu asupra categoriilor etice directe și a corespondențelor vechi-testamentare cu Iov 31. În cadrul Pentateuhului, am urmărit legăturile lingvistico-etice cu Decalogul așa după cum este redat în Exodul 20 și Deuteronom 5, dar și cu versetele despre blestemele din Deuteronom 27 și 28. În ceea ce privește cărțile de înțelepciune, am urmărit corespondențele dintre Iov 31 și cartea Proverbelor. Același lucru am încercat să surprindem și în dreptul cărților profetice. Pentru ca, în final, să observăm și să conturăm anumite asemănări și deosebiri între literatura extra-biblică și Iov 31.

În capitolul al patrulea am punctat elementele etice corespondente cu cele din etica antică occidentală, precum și cele trei modele amintite, ajungând la următoarele concluzii: Din punct de vedere deontologic, datoria lui Iov este față de Dumnezeu și față de om. Căile morale ale lui Iov (31:4) constituie acele imperative morale după care el pretinde că și-a condus viața. Luate în ansamblu acestea formează zece principii morale care pot fi înglobate într-un mod sugestiv și generic sub denumirea *Decalogul lui Iov*. De asemenea, la baza datoriei individului față de semenul său, se află șapte motivații comportamentale: 1) Motivația de natură juridică; 2) Motivația loialității în cadrul unui legământ; 3) Motivația judecății divine; 4) Motivația creației; 5) Motivația prezenței divine; 6) Motivația loialității față de Dumnezeu; 7) Motivația curajului moral sau a libertății de alegere.

Dacă ar fi să privim dintr-o perspectivă consecințialistă, atunci se poate spune că rezultatele acțiunilor lui Iov sunt găsite în capitolul 31 în cele cinci imprecății, care, într-o formulare pozitivă, ar urmări 1) Onoarea lui Dumnezeu; 2) satisfacția muncii, (prin rodirea

pământului); 3) onoare personală și fericirea familiei; 4) fericirea agentului etic, dar și a beneficiarului; 5) Belșug și ordine în lumea naturală.

Dacă rezumăm ordinea satisfacției maxime din perspectivă consecințialistă, capitolul 31 din Iov oferă o anumită prioritate în funcție de conținutul acțiunilor și mărimea rezultatelor. Astfel, fericirea nu începe cu cel mai mare bine pentru cei mai mulți, ci aceasta începe cu onoarea divină. Apoi, după dictonul, *binele își este sieși răsplată*, agentul etic este cel dintâi binecuvântat cu fericire, atunci când alege să înfăptuiască binele. În al treilea rând, urmează fericirea celor sărmani, dar și a vrăjmașului și a străinului. În final, natura rodește îmbelșugat, nefiind împiedicată de spini și neghină. Prin urmare, pe baza capitolului 31 din Iov, putem să adăugăm că spiritul complet al eticii utilității trebuie întregit mai întâi cu porunca: „Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu toată puterea ta” (Deut. 6:5).

Dacă ar fi să abordăm Iov 31 și din perspectivă situaționistă, atunci se poate spune că circumstanțele de viață, exemplificate în acest capitol, sunt date de cele 18 ipostaze ipotetice: există două situații ale omului care vizează relația cu el însuși, 12 situații în relație cu semenii și patru situații legate de relația cu Dumnezeu. Deși situațiile prezentate în Iov 31 evidențiază în mod clar realitatea existențială, niciuna dintre acestea nu este o exemplificare a unui moment concret de viață, ci mai degrabă ele sunt particularități ale unui mod de viață. Astfel, tendința este aceea de generalizare a situațiilor, făcând ca fiecare circumstanță amintită să pună în relief mai mult decât un anumit principiu de acțiune într-o situație dată sau o anumită virtute solitară printre celelalte manifestări personale. Toate situațiile prezentate își găsesc un corespondent teleologic în mod special în imprecategoriile rostite, dar acestea scot în evidență nu atât de mult rezultatul, cât mai ales faptul că valoarea acțiunii este dată de un caracter moral armonios în ansamblul său.

Legat de etica virtuții, se poate spune că ceea ce Iov a făcut sub forma unui *modus vivendi* se descoperă prin ceea ce el a fost în relație cu sine, cu semenii și cu Dumnezeu. Cele cinci virtuți care configurează excelența caracterului moral al lui Iov sunt: 1) loialitatea, care este de tip angajament, de tip principial și de tip social; 2) autenticitatea, care este dată de sinceritate și autonomie; 3) integritatea, care reprezintă statornicie morală, principiul *mâinilor curate* și starea de a fi *intact* din punct de vedere moral; 4) onestitatea care este dată de veridicitate și dreptate; și 5) altruismul care este dată de interes altruist

manifestat prin motivație și scop, dragoste de sine excelentă, prioritizarea intereselor proprii și excelența în relațiile sociale.

Prin urmare, niciuna dintre cele trei perspective nu poate deține dreptul de exclusivitate și nici nu poate surprinde, în ansamblu, complexitatea etică emergentă capitolului 31. Comportamentul moral al agentului etic trebuie analizat sub lupa celor trei sisteme etice: deontologic, consecințialist și cel bazat pe etica virtuții, pentru a avea imaginea de ansamblu a modelului etic din Iov 31. Caracteristicile de bază ale acestui model sunt:

1. Întregul model are de-a face cu comportamentul și caracterul unui singur agent etic.
2. Încercarea de a surprinde o imagine holistică a moralității agentului etic, doar din perspectiva unei teorii etice, ar fi insuficientă.
3. Motivația joacă un rol central în fiecare dintre cele trei sisteme prezente, prin faptul că aceasta conferă valoare acțiunii, definește mai bine consecințele alegerii, iar virtutea este autentică în funcție de *excelența* motivației.
4. Agentul etic se dezvoltă și se manifestă într-un anumit context social, istoric și epistemologic. Este un cadru teocratic, monoteist, altul decât cel ebraic.
5. Fiecare situație de viață descoperă atât imperativele morale, cât și virtuțile care stau la baza alegerilor făcute de agentul etic.
6. În fiecare abordare etică, sunt prezente rezultatele alegerilor sau consecințele comportamentale.
7. În toate cele trei dimensiuni ale structurii etice, este prezent transcendentul. Imperativele morale sunt de sorginte divină, iar motivațiile și consecințele acțiunilor capătă validarea ideală doar în cumpăna dreptății lui Dumnezeu.

În final, au fost conturate principalele concluzii ale cercetării, subliniindu-se, printre altele, care este relevanța studiului, și prezentându-se, de asemenea, anumite discuții și recomandări ce emerg cercetării din această teză. Astfel, pentru a lua în calcul o discuție cu privire la funcționalitatea modelului etic, descoperit în Iov 31, este importantă o analiză cu privire la actualitatea și universalitatea principiilor morale descoperite în acest capitol, fiabilitatea virtuților, natura și valoarea acțiunilor, precum și evaluarea rezultatelor acestora în context actual. De asemenea, este necesară o analiză a relevanței motivațiilor pentru

timpul prezent. După o analiză specifică a fiecărei categorii este importantă o evaluare a modelului etic, ca întreg.

Așadar, se poate spune despre capitolul 31, al cărții *Iov*, că acesta reprezintă o reflecție asupra propriei moralități a unui agent etic, în speță a personajului central, și dezvăluie o serie de comportamente, motivații și consecințe. În al doilea rând, conținutul etic al acestui capitol constă în elemente de natură deontologică date de zece norme și șapte motivații, în elemente de natură consecințialistă, în care se regăsesc 18 situații și cinci consecințe și în elemente de etică a excelenței în care au fost consemnate, în mod implicit, cinci virtuți. În al treilea rând, am conturat un model etic complex în care agentul etic înglobează armonios în comportamentul său elemente specifice sistemelor etice de tipul deontologic, consecințialist și al virtuții morale.

Complexitatea modelului etic descoperit în *Iov* 31 uimește prin conținut și formă, și ne invită să reconsiderăm atitudinea față de etica vechi-testamentară, în general, și față de acest capitol, în mod special. Interconectivitatea părților componente ale acestui model și armonia întregului ar putea constitui un punct de inspirație în realizarea unui demers etic unic și funcțional pentru lumea mileniului III.